

HAYVONLARDAN ODAMLARGA YUQADIGAN XAVFLI KASALLIKLAR VA ULARNING OLDINI OLISH CHORA TADBIRLARI

Mamudjonov Sarvarbek Shodlik o'g'li

Samarqand davlat vetenariya meditsinasi chorvachilik va

biotexnologiyalar universiteti Toshkent filiali

Veterinariya medisinasi fakultet talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zoonoz kasalliklar va ularni oldini olish choralari haqida soʻz yuritiladi. Zoonoz kasalliklar – hayvonlardan insonlarga yuqadigan yuqumli kasalliklar boʻlib, ular global sogʻliqni saqlash tizimida katta xavf tugʻdiradi. Maqolada zoonoz kasalliklarning asosiy turlari, yuqish yoʻllari va tarqalish mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, ularni oldini olish uchun samarali choralar, jumladan, hayvonlarni emlash, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish, veterinar va sanitariya xizmatlarining ahamiyati haqida maʼlumot beriladi. Maqola kasalliklarning oldini olishda profilaktikaning dolzarbligini taʼkidlaydi.

Kalit soʻzlar: Zoonoz kasalliklar, yuqumli kasalliklar, infektsiya manbai, sanitariyagigiyena, profilaktika, veterinariya hikmatlari, em-xashak, qutirish, ebola, brutselyoz, hayvonlardan insonlarga.

Аннотация: В данной статье рассматриваются зоонозные заболевания и меры их профилактики. Зоонозные заболевания – это инфекционные болезни, передающиеся от животных к человеку и представляющие серьезную угрозу для глобальной системы здравоохранения. В статье освещаются основные виды зоонозных заболеваний, пути их передачи и механизмы распространения. Кроме того, приводятся эффективные меры профилактики, включая вакцинацию животных, соблюдение санитарно-гигиенических правил, важность ветеринарных и санитарных служб. В статье подчеркивается актуальность профилактики для предупреждения заболеваний.

Ключевые слова: Зоонозные заболевания, инфекционные болезни, источник инфекции, санитарно-гигиена, профилактика, ветеринарные службы, корм, бешенство, Эбола, бруцеллез, от животных к человеку.

Annotation: This article discusses zoonotic diseases and measures for their prevention. Zoonotic diseases are infectious diseases transmitted from animals to humans and pose a significant threat to global healthcare systems. The article covers the main types of zoonotic diseases, transmission routes, and spread mechanisms. It also outlines effective preventive measures, including animal vaccination, adherence to sanitation and hygiene regulations, and the role of veterinary and sanitary services. The article emphasizes the importance of prevention in maintaining public health.

Keywords: Zoonotic diseases, infectious diseases, source of infection, sanitation and hygiene, prevention, veterinary services, feed, rabies, Ebola, brucellosis, animal-to-human transmission.

Kirish

Zoonoz kasalliklar – hayvonlardan insonlarga yuqadigan yuqumli kasalliklar bo‘lib, ular global sog‘liqni saqlash tizimida katta tahdid soladi. Xalqaro sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma‘lumotiga ko‘ra, mavjud yuqumli kasalliklarning qariyb 60 foizi zoonoz xarakterga ega. O‘zbekiston Respublikasida ham bu kasalliklarning oldini olish va nazorat qilish masalasi dolzarb bo‘lib, so‘nggi yillarda bioxavfsizlikni kuchaytirish, veterinariya xizmatlarini rivojlantirishga oid qator huquqiy asoslar yaratildi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 17-maydagi PQ -254-son qarori asosida qishloq xo‘jaligi va oziq-ovqat xavfsizligi, shuningdek, zoonoz kasalliklarning tarqalishini oldini olish bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlar belgilandi. Zoonoz kasalliklar nafaqat insonlar, balki chorva hayvonlari va yovvoyi tabiatdagi hayvonlar salomatligiga ham xavf tug‘diradi. Ular orasida quturish, brutsellyoz, salmonellyoz, tuberkulyoz, Ku lixa kabi kasalliklar keng tarqalgan. So‘nggi yillarda zoonoz kasalliklar bilan bog‘liq global pandemiyalar, jumladan COVID-19, ularning jiddiy ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarga olib kelishini yaqqol namoyon etdi. Mazkur maqolada zoonoz kasalliklarning asosiy turlari, yuqish yo‘llari va tarqalish mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ularni oldini olish choralari, jumladan, hayvonlarni emlash, sanitariya-gigiyena qoidalariga qat’iy rioya qilish, veterinariya xizmatlarining roli kabi asosiy jihatlar yoritiladi.

Asosiy qism

Zoonoz kasalliklar – bu hayvonlardan insonlarga yuqadigan yuqumli kasalliklar bo‘lib, ular global sog‘liqni saqlash tizimi uchun katta xavf tug‘diradi. Xalqaro Sog‘liqni Saqlash Tashkiloti (WHO) ma‘lumotlariga ko‘ra, mavjud yuqumli kasalliklarning 60 foizi zoonoz tabiatga ega. O‘zbekiston ham bu borada istisno emas. Masalan, quturish, brutsellyoz, salmonellyoz, tuberkulyoz, Ku lixa (Q lixa) kabi zoonoz kasalliklar mamlakatimizda uchrab turadi va aholining salomatligiga jiddiy xavf tug‘diradi. Quturish – eng xavfli zoonoz kasalliklardan biri bo‘lib, virusli tabiatga ega. U asosan kasallangan hayvon (masalan, it, mushuk, tulki) tishlaganida yuqadi. Kasallik markaziy asab tizimini zararlaydi, agar o‘z vaqtida davolanmasa, o‘lim bilan yakunlanadi. Quturishga qarshi emlash bu kasallikni oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Brutsellyoz esa asosan chorva hayvonlari – sigir, qo‘y, echkilar orqali yuqadi. Bu bakterial kasallik insonlarda suyak va bo‘g‘imlarda og‘riq, isitma, umumiy holsizlik belgilari bilan kechadi. Infektsiya odatda ifloslangan sut, pishirilmagan go‘sht mahsulotlari yoki kasallik alomatlari mavjud hayvonlar bilan ishlashda yuqadi. Salmonellyoz ko‘proq oziq-ovqat orqali yuqadigan zoonoz kasalliklardan bo‘lib, xom tuxum, pishmagan go‘sht, ifloslangan sut mahsulotlarini iste‘mol qilish natijasida

yuzaga keladi. Inson organizmida bu infeksiya oshqozon-ichak tizimini zararlab, qorin og'rig'i, ich ketishi, ko'ngil aynishi kabi belgilar bilan namoyon bo'ladi. Tuberkuilyoz esa sigirlar orqali yuqadigan zoonoz kasallik sifatida ahamiyatga ega. U nafaqat odamdan odamga, balki hayvondan odamga ham yuqadi. Yuqish ko'pincha ifloslangan sut mahsulotlari yoki havotomchi yo'li bilan sodir bo'ladi. Bu kasallik surunkali kechishi va aholini uzoq muddat mehnatga layoqatsiz qilishi mumkin. Ku lixa (Q lixa) esa bakterial zoonoz kasallik bo'lib, yovvoyi va uy hayvonlaridan, asosan qo'y va echkilardan yuqadi. Kasallik nafas olish, teri orqali yoki kasallangan hayvonlar chiqindilari bilan aloqa natijasida odamga yuqadi. Kasallik odatda isitma, mushak og'rig'i, umumiy holsizlik bilan boshlanadi. Ushbu kasalliklarning yuqish yo'llari turlicha: to'g'ridan-to'g'ri hayvon bilan aloqa, ifloslangan oziq-ovqat mahsulotlarini iste'mol qilish, havo-tomchi yo'li yoki yovvoyi hayvonlar orqali tarqalishi mumkin. Ularning barchasi inson salomatligi uchun xavfli bo'lishi bilan birga, qishloq xo'jaligi iqtisodiyotiga ham zarar yetkazadi Oldini olish choralari kelsak, hayvonlarni emlash, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish, chorvachilik fermalarini muntazam tekshirish, veterinariya xizmatlarini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Masalan, quturish kasalligiga qarshi hayvonlarni muntazam emlash, ifloslangan oziq-ovqat mahsulotlarini iste'mol qilmaslik, veterinariya nazoratini kuchaytirish kabi chora-tadbirlar yuqish xavfini kamaytiradi. O'zbekiston Respublikas Prezidenti tomonidan qabul qilingan hujjatlar, jumladan, 2022-yil 17- maydagi PQ-254-sonli qaror, bioxavfsizlikni kuchaytirish, veterinariya xizmatlarini rivojlantirish va zoonoz kasalliklarning tarqalishini oldini olishga qaratilgan. Global pandemiyalar, xususan, COVID-19 insoniyatga zoonoz kasalliklarning naqadar xavfli va dolzarb ekanini yana bir bor eslatdi. Shuning uchun ham O'zbekiston Respublikasida bioxavfsizlikni mustahkamlash, veterinariya xizmatlarini takomillashtirish, aholiga tushuntirish ishlarini olib borish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa

Zoonoz kasalliklar nafaqat inson salomatligi, balki butun qishloq xo'jaligi va milliy iqtisodiyot uchun ham katta xavf tug'diradi. Quturish, brutsellyoz, salmonellyoz, tuberkulyoz, Ku lixa kabi kasalliklarning keng tarqalishi global miqyosda ham, O'zbekiston hududida ham ularning oldini olish choralari kuchaytirish zarurligini ko'rsatmoqda. Ushbu kasalliklarning asosiy yuqish yo'llari – to'g'ridan-to'g'ri hayvon bilan aloqa, ifloslangan oziq-ovqat mahsulotlari, havo-tomchi yo'li orqali, shuningdek, yovvoyi hayvonlar bilan aloqada bo'lish. Zoonoz kasalliklarning oldini olishda hayvonlarni emlash, sanitariyagigiyena qoidalariga qat'iy rioya qilish, veterinariya xizmatlarini rivojlantirish, bioxavfsizlik choralari kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan hujjatlar, xususan, 2022-yil 17-maydagi PQ-254-sonli qaror, milliy sog'liqni saqlash tizimini yanada kuchaytirish va aholining salomatligini

muhofaza qilishga xizmat qilmoqda Demak, zoonoz kasalliklarning oldini olishda nafaqat davlatning, balki har bir fuqaroning ham mas'uliyati yuqori bo'lishi kerak. Sanitariya-gigiyena qoidalariga amal qilish, hayvonlar bilan ishlashda ehtiyot choralari ko'rish, profilaktik tadbirlarni muntazam amalga oshirish – bularning barchasi zoonoz kasalliklar xavfini kamaytiradi va sog'lom jamiyat barpo etishga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Radostits O.M., Gay S.S., Hinchcliff K.V., va Constable P.D. (2007). Veterinariya tibboti: mol, ot, qo'y, cho'chqa va echkilar kasalliklari bo'yicha darslik (10-nashr). Saunders Elsevier.
2. Chomel B.B. va Sun B. (2011). Zoonoz kasalliklar: hayvonlardan odamlarga yuqadigan yuqumli kasalliklar. ASM Press.
3. Heymann D.L. (tahrirchi). (2015). Yuqumli kasalliklarni nazorat qilish qo'llanmasi (20-nashr). Amerika Sog'liqni Saqlash Assotsiatsiyasi.
4. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi. (2022). Zoonoz kasalliklar va ularning oldini olish choralariga doir metodik tavsiyalar. Toshkent.
5. Fenner F., White D.O., va Fantini B. (1987). Tibbiy virusologiya (4-nashr). Academic Press.